

SLOVENSKÍ BISKUPI V ČESKOSLOVENSKU VYSVĚTENÍ V ROKU 1921 I.¹

Marcela DOMENOVÁ

V roku 2021, konkrétne 13. februára si pripomíname 100 rokov od vysviacky tzv. slovenských rímskokatolíckych biskupov – Karola Kmečka (1875 – 1948), Mariána Blahu (1869 – 1949) a Jána Vojtaššáka (1877 – 1965). Chceme sa preto v krátkom exkurze venovať ich osobnostiam a dobovým udalostiam.

Po rozpade Rakúsko-Uhorska a vzniku Československej republiky (ČSR) sa z viacerých dôvodov zmenila celková situácia cirkevnej správy, územnej jurisdikcie, resp. administratívnej štruktúry rímskokatolíckej cirkvi a personálneho obsadenia biskupských stolcov. Niektoré biskupstvá (diecézy) sa ocitli na území viacerých štátov. Väčšia časť súdobého Ostrihomského arcibiskupstva (arcidiecézy) sa napríklad dostala do novovzniknutej ČSR. Ján Černocho (János Csernoch, pseud. Skaličan, 1852 – 1927) – ostrihomský arcibiskup a knieža – prímás Uhorska (od roku 1913, od roku 1914 kardinál) slovenského pôvodu ostal po roku 1918 prívržencom integrity Uhorska a zdržiaval sa už v maďarskom Ostrihome.

Dôležitý bol aj postoj Vatikánu, resp. pápeža Benedikta XV. (Giacomo Giambattista della Chiesa, 1854 – 1922, pápež 1914 – 1922), ktorý prejavil kladný pomer k ČSR pozdravným listom T. G. Masarykovi (február 1918). Uznal nový štát, čo naznačovalo snahu vyriešiť otázku územnej jurisdikcie, keďže Ostrihom i Jáger boli súčasťou Maďarska. Následne boli nadviazané aj diplomatické styky (október 1919).² Po skončení pomerov a postupnom ustálení hraníc nových štátov Svätá (Sv.) stolica v roku 1920 napokon vymenovala nových biskupov pre slovenské územie.

Diecézy Nitra a Banská Bystrica ostali bez územných zmien, Spišské biskupstvo stratilo časť územia v prospech Poľskej republiky. Po trianonskej mierovej zmluve časť farností pripadla Maďarsku. V tomto kontexte sú naše cirkevné dejiny a usporiadanie pomerov v rímskokatolíckej cirkvi spojené s cirkevnými hodnosťami – tzv. prvými slovenskými biskupmi v období prvej ČSR. Čo tomu však prechádzalo? Jedným z faktorov bola povojnová kríza, zmeny možno sledovať nielen v politike, ale aj v kontexte vnímania pozície, resp. vplyvu cirkvi. Na Slovensku bolo pevnejšie katolícke zázemie ako v českých krajinách. V istom zmysle bola cirkevná hierarchia vnímaná ako mienkotvorná a súčasne aj ako faktor, ktorý by mohol ohroziť štátne záujmy. Vzniesli sa požiadavky na odstúpenie biskupov pôsobiacich na Slovensku, a to tých, ktorí boli promaďarsky orientovaní. Niektorí biskupi boli z ČSR vyhnaní, resp. vyhostení.³ Príkladom tohto postupu bol Viliam Baťán (Vilmos Batthyány, 1870 – 1923, od 1920 titulárny arcibiskup cyrrhenský) – nitriansky biskup, pričom

- 1 Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu APVV č. 19-0058 *Multietnicita a multikonfesionálna a ich vplyv na spoločenský, politický a kultúrny vývoj okrajových oblastí v prvej polovici 20. storočia (na príklade východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi)*.
- 2 VNUK, František. *Náčrt dejín katolíckej cirkvi s osobitným zreteľom na dejiny katolicizmu na Slovensku v 20. storočí*. Bratislava : Cyrilo-metodská bohoslovecká fakulta UK, 1995, s. 89.
- 3 Pre porovnanie – v Čechách sa výmena biskupov zrealizovala v dvoch prípadoch (Pražské arcibiskupstvo 1919, Olomoucké arcibiskupstvo 1920).

správou diecézy bol poverený generálny vikár Alojz Jesenský (Alajos Jeszenszky, 1849 – 1921).⁴ Banskobystrický diecézny biskup Wolfgang Radnai (Radnai Farkas; pôv. Wolfgang Rillhammer, 1848 – 1935) bol pre svoje postoje krátko internovaný a následne vykázaný do Maďarska.⁵ Vtedajší spišský biskup Alexander Párvy (1848 – 1919) po vojne odišiel do Budapešti, kde aj zomrel.⁶ Počas „sede vacante“ zastával kňaz, vlastivedný pracovník a historik Štefan Mišík (Missik, 1843 – 1919) post kapitulného vikára v Spišskej Kapitule (1919). Po jeho smrti sa stal biskupom Marián Blaha, o ktorom bude ešte zmienka. Rožňavský sídelný biskup Ľudovít Baláš (Lajos Balás, Sipeki, 1855 – 1920) čoskoro zomrel (1920), no jeho smrti predchádzalo v období existencie Slovenskej republiky rád väznenie v Spišskej Novej Vsi a život v ústraní.⁷ Zvažovalo sa i vypovedanie Augustína Fischera-Colbrieho (Augustín Július Karol Fischer, pseud. Halász Ágost, 1863 – 1925) – t. j. vtedajšieho košického biskupa (od roku 1907), no nestalo sa tak.⁸ Pozíciu si udržal a Sv. stolicou bol navyše ustanovený ako delegát pre usporiadanie cirkevných pomerov na Slovensku.

Z cirkevných dejín je známe, že slovenské duchovenstvo sa organizovalo v Kňazskej rade (1918), s ktorou bol spojený napríklad aj Andrej Hlinka. Doložené je zasadnutie Kňazskej rady v Žiline (január 1919), vypracovanie Návrhu na dočasné ustanovenia pre rímskokatolícku cirkev na Slovensku. Zástupcovia cirkvi predložili aj mená niekoľkých kandidátov na post biskupov. Na Slovensku boli pre vtedajšiu vládu z nich akceptovateľní Karol Kmeťko a Ján Vojtaššák. Marián Blaha bol navrhovaný zo strany vlády. Bolo to možno aj vďaka jeho predošlým skúsenostiam a znalostiam v oblasti riešenia medzinárodných otázok (napríklad pri mierovej konferencii v Paríži) a možno aj pre jeho postoje k československej štátnej jednote,⁹ resp. vďaka vhodnému spoločenskému vystupovaniu.

Koncom roka 1920 mohol začať kánonický proces menovania. Sv. stolica dňa 16. októbra 1920 vymenovala nových biskupov pre tie diecézy, ktoré boli v rámci územia Slovenska celistvé a zároveň pre tie, v ktorých boli biskupské stolce uprázdnené.¹⁰

4 Viac aj MEDVECKÝ, Karol Anton. Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám. Dostupné z: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1702/Medvecky_Z-mojich-rozpomienok-k-sestdesiatinam/4 [cit. 2021-05-07].

5 *Slovenský biografický slovník: od roku 833 do roku 1990. I. zväzok, A – D.* Martin : Matica slovenská, 1986, s. 19.

6 *Slovenský biografický slovník: od roku 833 do roku 1990. IV. zväzok, M – Q.* Martin : Matica slovenská, 1990, s. 400.

7 Pozitívne privítal príchod maďarskej Červenej armády, nestotožnil sa s Maďarskou republikou rád. *Slovenský biografický slovník: od roku 833 do roku 1990. I. zväzok, A – D.* Martin : Matica slovenská, 1986, s. 114.a

8 V r. 1918 bol obhajcom integrity Uhorska. *Slovenský biografický slovník: od roku 833 do roku 1990. II. zväzok, E – J.* Martin: Matica slovenská, 1987, s. 93. PAŠTEKA, Július a kol. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska.* Bratislava : Lúč, 2000, s. 345.

9 Bližšie: BUGALOVÁ, Edita. Biskupskú vysviacku sprevádzal bohatý umelecký program. In *Katolícke noviny*. 20. 3. 2021. Dostupné z: <https://www.katolickenoviny.sk/kultura/category/kultura/article/biskupsku-vysviacku-sprevadzal-bohaty-umelecky-program.xhtml> [cit. 2021-05-06].

10 VNUK, František. *Náčrt dejín katolíckej cirkvi s osobitným zreteľom na dejiny katolicizmu na Slovensku v 20. storočí.* Bratislava : Cyrilo-metodská bohoslovecká fakulta UK, 1995, s. 89.

Podľa iného zdroja 13. novembra 1920 pápež na zasadaní tajného konzistória oznámil vymenovanie troch biskupov.¹¹ Šlo o Karola Kmeťka – bol vymenovaný za nitrianskeho biskupa, Mariána Blahu – za bystrického biskupa a napokon z nich pre naše dejiny najznámejšího Jána Vojtaššáka – za spišského biskupa.

Ich vysviacka sa konala v Nitre, v nedeľu 13. februára 1921, v Kostole sv. Ladislava (piaristický kostol). Vysvätil ich rímskokatolícky titulárny arcibiskup, kardinál Mons. Clemente Micara (1879 – 1965), ktorý bol zároveň prvým apoštolským nunciom (veľvyslanec Sv. stolice) v ČSR (v rokoch 1920 – 1923).¹² Z uvedenej slávnosti sa zachoval aj program,¹³ informácie o nej máme aj z osobitnej tlačenej brožúry, ktorú vydal Spolok sv. Vojtecha v Trnave v roku 1921.¹⁴

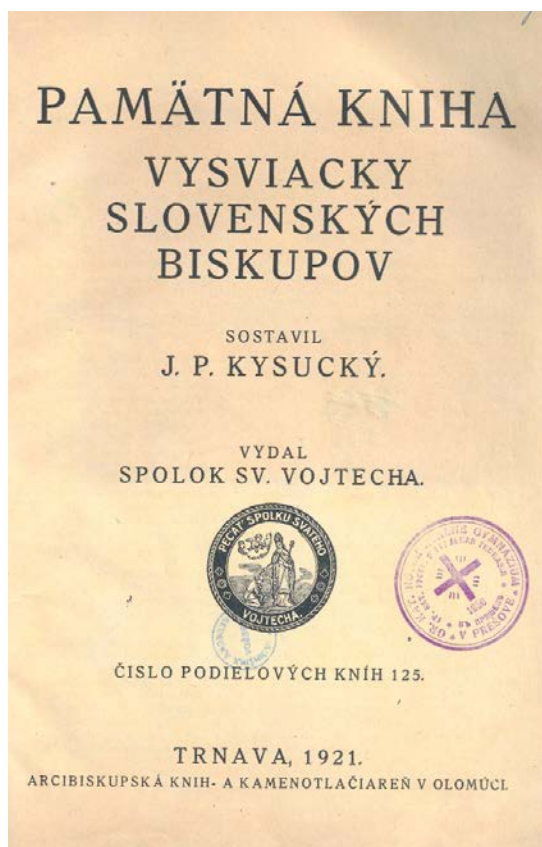
Ukážka z vysviacky – pochodňový sprievod v Nitre (J. Rek).¹⁵

- 11 ŠKVARNA, Dušan a kol. *Lexikón slovenských dejín*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1999, s. 139.
- 12 Od mája 1923 bol menovaný za apoštolského nuncia pre Belgicko a Luxembursko.
- 13 Bližšie: BUGALOVÁ, Edita. Biskupskú vysviacku sprevádzal bohatý umelecký program. In *Katolícke noviny*. 20. 3. 2021. Dostupné z: <https://www.katolickenoviny.sk/kultura/category/kultura/article/biskupsku-vysviacku-sprevadzal-bohaty-umelecky-program.xhtml> [cit. 2021-05-06].
- 14 *Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov*. Sostavil J. P. Kysucký. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1921. 111 s.
- 15 Zdroj: *Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov*. Sostavil J. P. Kysucký. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1921. 111 s.

Keďže veľká časť Ostrihomskej arcidiecézy bola na území Slovenska, počas 20. rokov 20. storočia bolo potrebné, aby došlo aj k ďalším zmenám. Zriadený bol vikariát v Trnave, bola ustanovená apoštolská administratúra (1922), ako aj administrátor Trnavskej apoštolskej administratúry Pavol Jantusch (1870 – 1947), ktorý bol následne i protonotárom (1923). V roku 1925 bol v Trnave vysvätený za biskupa.¹⁶ V tom istom čase bol vysvätený aj Jozef Čársky (1886 – 1962) za rožňavského biskupa (od 1925) a za košického administrátora. Po smrti A. J. Fischera-Colbrieho bol vysvätený za košického biskupa. Michal Bubnič (Bubnics, 1877 – 1945) sa stal apoštolským administrátorom Rožňavského biskupstva (sídelným biskupom sa stal až v roku 1939). Samostatnou otázkou ostávajú diplomatické vzťahy s Vatikánom (1925 – 1927). Išlo jednak o vyslancov a nunciiov, pomery nastolené novými vládnymi zákonmi (ako napr. Zákon o svätých a pamätných dňoch republiky Československej, 1925 a i.), otázky cirkevného školstva, vymedzenia nových diecéz atď.¹⁷

Vráťme sa však k problematike vymenovania troch nových biskupov, menovite jedného z nich – verejného činiteľa a cirkevného hodnostára Mons. **Mariána Blahu (1869 – 1949)**, ktorý bol v čase vysviacky najstarší, mal 52 rokov.

Marián Blaha (pôvodným menom Jakub Marián Blcha, priezvisko zmenené v roku 1915) sa narodil v Liptovskom Hrádku v roku 1869 v rodine obuvníka. Študoval na východnom Slovensku, a to na levočskom gymnáziu a teológiu v Spišskej Kapitule. Jeho vysviacka sa konala v roku 1892 a jeho svätiteľom bol spišský biskup Pavol Smrečáni. Následne ako duchovný pôsobil na viacerých miestach – ako kaplán napr. v Žiari nad Hronom (1892), Nižných Ružbachoch (1893 – 1895),

Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov – titulný list.¹⁸

- 16 PAŠTEKA, Július a kol. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000, s. 595-597.
- 17 Bližšie: CORANIČ, Jaroslav. *Náboženská situácia na Slovensku I.: stručný prehľad histórie, správy, štatistiky a učenia registrovaných cirkví a náboženských spoločností na Slovensku*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2017, s. 60-61, 117, 127, 138.
- 18 Zdroj: *Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov*. Sostavil J. P. Kysucký. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1921. 111 s.

v obci Čimhová (od 1901), Hubová (1903), Spišských Vlachoch (1907) a ako katechéta v Kežmarku (od 1895). Medzitým v istom období pôsobil striedavo ako vychovávateľ v rodinne Zamojských (v Starej Lubovni/Krakove),¹⁹ čo mu umožnilo aj cestovať či zdokonaľiť sa v jazykoch.

V období utvárania sa prvej ČSR a jej počiatkoch je potrebné spomenúť, že bol členom čl. delegácie na mierovej konferencii v Paríži (1919), členom medzinárodnej plebiscitnej komisie (pri čl. ministerstve vnútra) v československo-poľskom spore o územie severnej časti Oravy a Spiša – pôsobil v nej ako vládny komisár alebo i komisie na urovnanie sporu medzi Tureckom a s ním susediacimi balkánskymi štátmi. Angažoval sa najprv sčasti v slovenskom národnom hnutí, patrilo medzi spolupracovníkov rímskokatolíckeho kňaza, národovca a politika Andreja Hlinku (1864 – 1938), katolíckeho kňaza, klerikálneho politika a publicistu Ferdinanda Jurigu (1874 – 1950), či teológa, publicistu a pedagóga Františka Skyčáka (1899 – 1945). Bol podporovateľom SLS, neskôr HSLS.²⁰

Je známy aj ako kultúrny dejateľ. V prvej polovici 20. storočia sa angažoval aj v oblasti kultúry, umenia a pri vedeckých a popularizačných aktivitách vo viacerých inštitúciách, ktoré navzájom spolupracovali. Bol predsedom (od 1921) Spolku slovenských umelcov (1920 – 1939), spolupredsedom Matice slovenskej (1926²¹ – 1943). Nachádzame ho aj v rámci Sboru pre výskum Slovenska a Podkarpatskej Rusi pri Slovanskom ústave (v istom období pôsobil ako predseda).²² Okrem toho sa angažoval v Spolku sv. Vojtecha v Trnave (SSV, v rokoch 1913 – 1919, hlavný tajomník), v určitom období predsedal jeho literárnovednému odboru.

Z pohľadu „kariérneho postupu“ v rámci rímskokatolíckej hierarchie možno uviesť, že pôsobil ako kapitulárny vikár Spišského biskupstva²³ (1919 – 1920), a to po smrti už spišského biskupa Alexandra Párvyho. Banskobystrická diecéza, s ktorou sa spája, bola pôvodne erigovaná v roku 1776 v rámci Ostrihomského arcibiskupstva. Blaha bol v poradí 12. diecéznym banskobystrickým biskupom a jedným z troch slovenských biskupov, ktorých pápež Benedikt XV. v tajnom konzistóriu v novembri 1920 vymenoval. Podľa programu vysviacky z 13. februára 1921 bol v Nitre vysvätený ako prvý, keďže bol vekovo najstarší. Podľa údajov mohlo vy-

19 *Slovenský biografický slovník: od roku 833 do roku 1990. I. zväzok, A – D.* Martin : Matica slovenská, 1986, s. 258; MAŤOVČÍK, Augustín a kol. *Reprezentačný biografický lexikón Slovenska.* Martin : Matica slovenská, 1999, s. 37; VEVERKA, Marek. *Život a biskupská služba Msgr. Mariána Blahu (1869 – 1943).* Badín : Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2007, s. 31.

20 *Biografický lexikón Slovenska. 1, A-B.* Martin : Slovenská národná knižnica, 2002, s. 435.

21 Inde aj r. 1925.

22 ZELENKOVÁ, Anna. *Slovakistika v Slovanskom ústave v medzivojnovom období.* In https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/133235/BrnenskeTextykSlovakistice_001-1998-1_15.pdf?sequence=1. *Encyclopaedia Beliana: slovenská všeobecná encyklopédia v dvanástich zväzkoch. 2. zväzok, Bell – Czy.* [Bratislava: Veda], 2001, s. 146.

23 MAŤOVČÍK, Augustín a kol. *Reprezentačný biografický lexikón Slovenska.* Martin : Matica slovenská, 1999, s. 37.

sviacku vidieť približne 20 000 veriacich, asi 12 000 príslušníkov bolo z mladej generácie (v zástupe) či 250 členov za SSV.²⁴

Jemu zverená diecéza po vojne vykazovala nízky počet duchovenstva, niektoré cirkevné či sakrálne stavby boli v zlom stave. Došlo však postupne k navýšeniu počtu veriacich, usporiadaniu dekanátov, k aktívnemu pôsobeniu rehoľníkov, k navýšeniu počtu diecéznych kňazov. Blaha sa venoval i charitatívnej činnosti. V období jeho pôsobenia došlo napríklad k obnoveniu výučby na kňazskom seminári (v Badíne) i vydávaniu náboženského a spoločenského týždenníka *Náš priateľ* (Zvolen, 1928 – 1945).

Jeho biskupské heslo znelo *Mites possidebunt terram* (Tichí budú vládnuť zemi). Sv. stolica mu udelila vyznamenanie Veliteľ rytierov Božieho hrobu.²⁶ Z verejného života sa postupne stiahol zo zdravotných dôvodov. Zomrel v roku 1943 a bol pochovaný v biskupskej krypte v Žiari nad Hronom, kde sa pred smrťou zdržiaval. Miesto na biskupskom stolci v Banskej Bystrici po ňom zaujal Andrej Škrábik (1882 – 1950, ako biskup 1943 – 1950),²⁷ ktorý sa v blízkosti M. Blahu zdržiaval od roku 1941, keď ho pápež ustanovil za biskupa koadjútora s právom nástupníctva.

M. Blaha.²⁵

Použitá literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. 1, A – B.* Martin : Slovenská národná knižnica, 2002. 638 s. ISBN 80-89023-16-9, ISBN 80-89023-15-0.
- CORANIČ, Jaroslav. *Náboženská situácia na Slovensku I.: stručný prehľad histórie, správy, štatistiky a učenia registrovaných cirkví a náboženských spoločností na Slovensku.* Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2017. 234 s. ISBN 978-80-555-1850-3.
- Encyclopaedia Beliana: slovenská všeobecná encyklopédia v dvanástich zväzkoch. 2. zväzok, Bell – Czy.* [Bratislava: Veda], 2001. 686 s. ISBN 80-224-0671-6.
- KYSUCKÝ, J. P. Úvodom. In *Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov.* Sostavil J. P. Kysucký. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1921, s. 1-2.

- 24 KYSUCKÝ, J. P. Úvodom. In *Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov.* Sostavil J. P. Kysucký. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1921, s. 1-2.
- 25 Zdroj: *Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov.* Sostavil J. P. Kysucký. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1921. 111 s.
- 26 PAŠTEKA, Július a kol. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska.* Bratislava : Lúč, 2000, stl. 115-116.
- 27 *Slovenský biografický slovník: od roku 833 do roku 1990. V. zväzok, R – Š.* Martin : Matica slovenská, 1992, s. 470.

- MAŤOVČÍK, Augustín a kol. *Reprezentačný biografický lexikón Slovenska*. Martin : Matica slovenská, 1999. 384 s. ISBN 80-7090-537-9.
- Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov*. Sostavil J. P. Kysucký. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1921. 111 s.
- PAŠTEKA, Július a kol. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000. 852 s. ISBN 80-7114-300-6.
- Slovenský biografický slovník: od roku 833 do roku 1990. I. – VI. zväzok*. Martin : Matica slovenská, 1986 – 1994.
- ŠKVARNA, Dušan a kol. *Lexikón slovenských dejín*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1999. 381 s. ISBN 80-08-02977-3.
- VEVERKA, Marek. *Život a biskupská služba Msgr. Mariána Blahu (1869 – 1943)*. Badín : Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2007. 98 s. ISBN 978-80-88937-23-4.
- VNUK, František. *Náčrt dejín katolíckej cirkvi s osobitným zreteľom na dejiny katolicizmu na Slovensku v 20. storočí*. Bratislava : Cyrilo-metodská bohoslovecká fakulta UK, 1995. 196 s. ISBN 80-88696-10-0.

On-line zdroje

- BUGALOVÁ, Edita. Biskupskú vysviacku sprevádzal bohatý umelecký program. In *Katolícke noviny*. 20. 3. 2021. Dostupné z: <https://www.katolickenoviny.sk/kultura/category/kultura/article/biskupsku-vysviacku-sprevadzal-bohaty-umelecky-program.xhtml> [cit. 2021-05-06].
- MEDVECKÝ, Karol Anton. Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám. Dostupné z: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1702/Medvecky_Z-mojich-rozpomienok-k-sestdesiatinam/4 [cit. 2021-05-07].